

AZ ANYAGELLÁTÁSI STATISZTIKA ÚJ FELADATAI

„A Szovjetunió népgazdasága saját tartalékaiból, belső felhalmozási forrásaiból fejlődik. Ezért pártunk mindig nagy figyelmet fordított és fordít a szigorú takarékoságért folyó küzdelemre, és a takarékoságot a gazdaságon belüli felhalmozás megteremtése és a felhalmozott eszközök helyes felhasználása fontos feltételének tekinti. A takarékoságnak — mint a szocialista gazdálkodás módszerének — nagy szerepe volt az ország iparosításában. Most, amikor országunkban a népgazdaság újabb hatalmas fellendülése megy végbe, és ezzel egyidejűleg rendszeresen csökkennek a közszükségleti cikkek árát, a takarékoság még fokozottabb jelentőségű. Minél teljesebben és észszerűbben használjuk fel a termelési tartalékokat, minél takarékosabban és körültekintőbben vezetjük gazdaságunkat, annál nagyobb sikereket érünk el a népgazdaság valamennyi ágának fejlesztésében, annál nagyobb eredményeket érünk el a nép anyagi és kulturális színvonalának emelésében.”¹

Éppúgy, mint a Szovjetunióban, hazánkban is nagy jelentősége van a takarékoságnak, az anyagkészletekkel való észszerű gazdálkodásnak. Az operatív vezetés ilyen irányú tájékoztatása céljából hívta életre a Központi Statisztikai Hivatal az anyagellátási statisztikát.

Közel két esztendeje annak, hogy anyagellátási statisztikánk jelenlegi formája megvalósult, s a rendszeres adatszolgáltatás megindult. A beszámolójelentések rendszeresítésére égető szükség volt, mivel népgazdaságunk vezetőit addig semmiféle formában nem tudtuk tájékoztatni anyagellátásunk helyzetéről.

Az adatszolgáltatás két külön vonalon indult meg. Anyagkészleteinkről és anyagforgalmunkról adtak képet az ú. n. „A” és „B” lapok, melyeket feldolgozva, anyagmérlegek formájában tájékoztattuk népgazdaságunk vezetőit. Az adatszolgáltatás másik formája a fajlagos anyagfelhasználás statisztikája volt, mely fontosabb gyártmányaink anyagfelhasználásának adta értékelését.

A kétségtelen eredmények mellett, melyeket sikerült az elmúlt két esztendő alatt elérnünk, komoly hiányosságok is mutatkoztak.

Eredményeink közé számíthatjuk azt, hogy közzétett adataink alapul szolgáltak a népgazdasági tervek készítéséhez és kiértékeléséhez. Adataink elemzése során sikerült rámutatnunk az egyes helyeken mutató aránytalanságokra, készletfelhalmozódásokra, vagy anyaghianyra, pazarlásra a népgazdaság javaival.

A hiányosságok közé sorolhatjuk, hogy anyagkészlet és forgalmi adagyűjtésünk nem terjedt ki népgazdaságunk valamennyi területére, így pl.

bel- és külkereskedelmi vállalatainkra. A készletező vállalatok bekapcsolódása is csak a közelmúltban valósult meg. Vállalataink által beküldött adataink megbízhatóságához is sok esetben fért kétség. A legfőbb hiányosság pedig az volt, hogy sem a Központi Statisztikai Hivatal, sem pedig minisztériumaink nem elemezték kellő alaposággal a feldolgozott adatokat, s így operatív intézkedések csak ritkán születhettek.

A hiányosságok többféle okra vezethetők vissza.

Vállalataink egy része nem fordít ugyanolyan gondot anyagkönyveléseinek és -nyilvántartásainak naprakészségére és megbízhatóságára, mint azt az értékkönyvelésnél teszi. Kétségtelen, hogy az anyagkönyvelés megszervezése, az anyag mozgásának összetettebb voltánál fogva nehezebb feladat, mint az értékkönyvelésé, azonban számos esetben egyes vállalati vezetők helytelen, szűk, egyedül a vállalat és nem a népgazdaság érdekeit tekintő szempontjából következik az, hogy az ellenőrzés megnehezítése és meglévő készleteik elleplezése céljából nem tekintik lényeges kérdésnek az anyagkönyvelést és -nyilvántartást. Így történhet azután meg az, hogy a népgazdaság szempontjából igen fontos — bár kétségtelenül csak körülmenyesen számbavehető — kovácsoltvas- és hasznavashulladékról, öntvénytöredékről, bugákról és egyes nagytömegű hengerelt árufeleségekről mérésen alapuló, megbízható készletadatunk ezideig nincs, pedig feltételezhetően igen nagy, eddig még fel nem tárt tartalékokkal rendelkezünk ezen anyagokból. A fenti okra vezethető vissza az is, hogy bár értelemszerűen meg kellene egyeznie az előző időszak zárókészletének az azt követő időszak nyitókészletével, mégis alig van anyag, melynél a népgazdasági szintre összesített készletadatot ne kellene helyesbíteni. A helyesbítések oka általában vagy az anyagkönyvelés késői zárása, vagy pedig az, hogy bár a zárás megtörtént időben; mégis az egyéb adatokkal való egyeztetés után (pl. visszavételezések átvezetése) az adatokat megfelelően helyesbíteni kellett. További feladat lenne az anyagkönyvelés kötelezőleg elrendelt egységesítése, mivel ezidőszertint számos vállalat ragaszkodik még elavult anyagkönyvelési rendszeréhez.

Vállalati anyagkönyvelésünk és -nyilvántartásunk hiányosságai közé tartozik az, hogy számos helyen nincs megvalósítva az anyagfelhasználás célok szerinti bontása. Így például nem állapítható meg minden esetben az, hogy a felhasználásból mennyit fordítottak termelésre, mennyit építkezésre és mennyit üzemfenntartásra. Ugyanígy nem mindenütt állapítható meg az, hogy az anyagfelhasználás milyen hányadát fedezték hulladékanyagokból. A felhasználás ilyen bontása pedig feltétlenül szükséges a jövőévi népgazdasági tervek méréséhez.

Minisztériumaink vonalán is találkozunk hiányosságokkal. A legutóbbi időig minisztériumaink nagyrésze szükséges rossznak tekintette az anyagellátási statisztikát, s ezért nem is jelölt ki minden más munkától függetlenített személyt, aki a minisztérium területén irányíthatta volna az anyagellátási statisztika feldolgozását. Az anyaggazdálkodás rendjének szigorításával azonban minisztériumaink nagyobb érdeklődést mutatnak az anyagellátási statisztika iránt, s így ezen a téren gyorsütemű fejlődés indult meg. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy minisztériumaink ma még központilag, az Ellátási Igazgatóságok (Osztályok) statisztikai csoportjai útján dolgozzák fel az adatokat, ami arra mutat, hogy az egyes igazgatóságok (főosztályok, trösztök) még nem tekintik magukénak ezt a kérdést, nem ismerik a felügyeletük alá tartozó vállalatok anyagellátási helyzetét. A hiányosságok

nem ismeretében orvoslásukra sem igen nyílik lehetőség. További lazaság, hogy a minisztériumok statisztikai osztályai ma még csak papíron gazdái az anyagellátási statisztikának, a valóságban elhárítják maguktól a vele való foglalkozást.

Minisztériumaink közül elsősorban a Kohó- és Gépipari Minisztérium és az Élelmiszeripari Minisztérium volt az, amely a múltban a legkisebb súlyt fektette arra, hogy az anyagellátási statisztika adatait kellő gondossággal vizsgálják felül és elemezzék. E minisztériumok nem jelöltek ki a múltban más munkától függetlenül felelős személyt, aki összefogta volna a minisztérium területén az anyagellátási statisztikát. Az Élelmiszeripari Minisztériumban sokáig az egyik gépkocsielőadó tartotta kézben — mellék-munkakörként — az anyagellátási statisztika irányítását, így nem csoda, ha a Minisztérium jelentése késve és pontatlanul futott be. A Kohó- és Gépipari Minisztériumban az Ellátási Igazgatóság megalakulásával függetlenített felelős személy kezébe kerül az anyagellátási statisztika irányítása, s ez rövid időn belül megmutatkozott a határidők megtartásánál, és a statisztikai adatok javulásánál. Jelenleg azonban még mindig az a helyzet, hogy a statisztikai részleg nem rendelkezik a munka elvégzéséhez elegendő létszámú előadóval, hanem a vállalati adatok beérkezése után más osztályoktól kölcsönkapott előadók segítségével folyik a vállalati adatok felülvizsgálata. Még az sincs intézményesen biztosítva, hogy havonta mindig ugyanazok az „előadók“ végezzék a munkát. A minőség további javításához elengedhetetlenül szükséges ennek az áldatlan helyzetnek megszüntetése, és a statisztikai részleg kellő számú előadóval történő ellátása. Arra, hogy a kellő feltételek biztosítása mellett, határidőre érkező és majdnem hibamentes minisztériumi jelentést lehet készíteni, melynek adatai jól felhasználhatók az operatív anyaggazdálkodás során, példa a Könnyűipari és az Építészeti Minisztérium.

Hiányosságnak tekinthetjük azt is, hogy egyik minisztérium sem közöl tájékoztatójában adatot sem az anyagmérlegstatisztika, sem a fajlagos anyagfelhasználás statisztikája köréből. Ez is arra vezethető vissza, hogy minisztériumaink statisztikai osztályai egyelőre csak papíron gazdái az anyagellátási statisztikának.

A statisztikai osztályok szemében az anyagellátási statisztika még nem nyert polgárjogot.

Már előljáróban említettük a hiányosságok között az anyagellátási statisztika szervezési és elemzési hiányosságait. Kétségtelen, hogy ezekért elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal felelős. A szervezési vonatkozású hiányosságok kiküszöbölése folyamatban van, azonban a kiértékelés területén még számos nehézséggel kell megküzdenünk. A legfőbb nehézség az idevonatkozó tervek hiánya. Az Országos Tervhivatal ezidőszent csak éves anyagmérleg-terveket készít. Negyedéves anyagmérleg-tényszámainknál így a tervvel való összehasonlítás lehetősége ki van zárva. A mérleg egyes tételeinek tervszámai ugyan összeállíthatók lennének (termelés, export, import), azonban néhány döntő tételre negyedéves bontásban semmiféle tervszámmal nem rendelkezünk (készletek, felhasználás). Ugyanígy a fajlagos anyagfelhasználás számbavételénél nem rendelkezünk a jóváhagyott anyagnormák semmiféle nyilvánartásával, s így a visszajelentett normaszámokat ellenőrizni nem lehet.

Anyagellátásunk tervezése során felmerülő további kérdés a tervezés egyes fogalmainak nem teljes egyértelműsége. Kívánatos lenne, ha a haszná-

latos fogalmak éppúgy tisztázódnának itt is, mint az a termelés, vagy a munkaügy tervezésénél már megtörtént.

A közeljövő egyik legfontosabb megoldásra váró feladata a készletnormák rendezése. Jelenleg az a helyzet, hogy vállalataink készletnormái egyedül forintértékben vannak meghatározva. A forintértékben meghatározott készletnormák nincsenek lebontva az egyes anyagokra. Így a jelenlegi helyzetben nem állapítható meg minden esetben bizonyossággal, vajjon a vállalat készletei az egyes anyagokból meghaladják-e szükségleteit, vagy pedig hiány mutatkozik belőlük. Főosztályi (igazgatósági, tröszt) vagy minisztériumi szinten semmiféle készletnorma nem áll rendelkezésre s így a tájékoztató és tekintetben is nehézségekbe ütközik. Feltétlenül szükséges a kérdés me'őbbi rendezése, mivel ez készletgazdálkodásunk területén igen nagy előrehaladást jelentene.

*

A fenti hiányosságok kiküszöbölése az anyagellátási statisztikának nem egyedüli jövőbeni feladata. Az anyagellátás szervezetének közelmúltban végbement átalakítása az anyagellátási statisztikára sok új feladatot ró.

Az anyagellátási szerveknek átszervezése során alakultak meg a minisztériumokban az Ellátási és Értékesítési Igazgatóságok, illetve Osztályok. Az Ellátási Igazgatóságok feladata a minisztérium termeléséhez szükséges anyagok beszerzése, míg az Értékesítési Igazgatóság értékesíti a minisztérium termelvényeit.

A jövő feladatai közé tartozik az Ellátási és Értékesítési Igazgatóságok tevékenysége statisztikai megfigyelésének megszervezése, és ezzel kapcsolatban a jövő évi beszerzési, ill. értékesítési tervek mérése.

Ahhoz, hogy ezeket az új feladatokat meg tudjuk oldani, feltétlenül szükséges jelenlegi statisztikai rendszerünk átfarmálása; ugyanis mai rendszerünk e feladatok megoldására nem alkalmas.

Így pl. az 1952 II. félévi beszerzési terveket mérni nem tudjuk, mivel a beszerzési tervek a minisztériumok egészére készültek, míg a Központi Statisztikai Hivatal adatait a vállalati beszámolójelentésekből állítja össze. A vállalati adatok összesítése során pedig a halmozatlanul készült minisztériumi beszerzési tervekkel szemben halmozódások keletkeznek, mégpedig két okból:

a) a felhasználó vállalatok közötti átdiszponálásokból, és
b) a készletező vállalatok és felhasználó vállalatok közötti átadások következtében.

E halmozódásokat a mai statisztikai rendszer nem képes kiküszöbölni. Ugyanakkor azonban minisztériumaink sem rendelkeznek olyan adatokkal, amelyek alapján megállapítható lenne a minisztérium egészére vonatkozóan, hogy milyen mennyiség érkezett be a tárgyidőszak folyamán a minisztérium területére. E kérdés megoldása annál is fontosabb, mivel a jövő évre tervbevett, minisztériumi szinten megkötésre kerülő szállítási szerződések ellenőrzése csak így lehetséges.

Míg, — hiányosságai ellenére is, — többé-kevésbé megbízható ellátási statisztikai rendszerrel rendelkezünk, addig értékesítési statisztikánk kialakítása még a jövő feladata. Ez évben megindult ugyan már a kiszállítások statisztikai vizsgálata s a Könyvüipari és az Élelmiszeripari Minisztérium megszervezték saját területükre vonatkozólag az áelosztás számbavételét, ezeket azonban még nem tekinthetjük többnek, mint első kísérletnek. Rendkívül szűk és elsősorban fogyasztási cikkekre vonatkozó megfigyelési körök

nem elégíti ki a jövő év igényeit. Az ezévi statisztikai megfigyelés komolyságát nagymértékben veszélyeztette a szállítási szerződések, kötések tisztázatlan fogalma, s az ebből származó, helyenként anarchikus állapota. Így a tejiparral a kereskedelmi vállalatok csak a szükségesnél jóval alacsonyabb mennyiség szállítására kötnek szerződést, értékesítési nehézségektől tartva, s a szükséges le nem kötött mennyiségeket esetről-esetre telefonon hívják le. Nyomdaiparunk néhány vállalata pedig a szállítási határidőt tolja ki a reálisnál jóval hosszabbra, hogy az esetleges késés miatt fizetendő kötbérvisszatérítést elkerülhesse. A szállítási szerződések központi nyilvántartása sem volt mindenütt megszervezve. Ilyen körülmények között nem meglepő, ha miniszteriumaink nem mindig tudták megállapítani, mely szerv felé, miből, mennyit értékesítettek. Az anyagok nagyrésznél a szállítási szerződésekkel szembeni lemaradásokról is csak a kötbérigényeken keresztül lehetett meggyőződni.

A jövő értékesítési statisztikájának mindezekre a ma még nyitva álló kérdésekre választ kell adnia.

*

Összefoglalva a fent elmondottakat, megállapítható, hogy az iparstatistika ágazatai körül a jövő évben talán az anyagellátási statisztikára vár a legtöbb kérdés megoldása. E kérdések megoldásával megteremthetjük azt az anyagellátási statisztikát, mely komoly segítséget nyújt a tervezésnél és amelyre biztosan támaszkodhat az operatív vezetés.

A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA”

című sorozat huszonötödik számaként

megjelent

PRIGLY BÉLA

Ipari munkaügyi és termelékenység statisztika

című munkája.

A könyv foglalkozik a munkaerő és munkaidő statisztikájával, amelyen belül ismerteti a munkaerőstatisztika általános feladatait és a munkaerő és munkaidő megfigyelésével kapcsolatban használatos mutatószámokat. Részletesen tárgyalja a munkatermelékenység megfigyelésénél alkalmazott módszereket, ismerteti a munkatermelékenységi indexeket. „A munkabér statisztikája” című fejezetben felsorolja a különböző bérfizetési rendszereket és bemutatja a munkabér vizsgálatának statisztikai módszereit.

Ára : 17.50 Ft

KAPHATÓ

az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban